

Osman Şahin : İstanbul'da 1302 yıllık kadim Arap Camii etrafında dönen entrikalara dair...

Galata'daki St. Pierre Kilisesi görevlisi Benedetto Palazzo'nun 1946 senesinde "Arap Camii ve Saint Paul Kilisesi" isimli kitabı Türkçeye çevrilene kadar 1302 yıllık Galata'daki Arap Camiinin kilise olarak bina edildiğine dair bir iddia kitaplarımızda yoktu. Adı geçen kilise görevlisi, caminin kilise olarak kullanıldığı dönemlerden kalan bazı freskleri anlamlandırarak Arap Camiinin 1240 tarihinde kilise olarak yapıldığı iddiasını öne sürmüş ise de iddiası kuvvetli delillerden yoksundur. Adı geçen, Arap Camiinin Dominikanlar tarafından yapıldığını iddia etmektedir ki aşağıda kaydedildiği üzere 1240 tarihinden önce yazılmış kitaplarda bu camiden bahsedilmiş olması Palazzo'nun iddiasını çürütmektedir. Konuya açıklık getirmek için derlediğimiz bilgiler aşağıda derç edilmiştir:

"Arap Camii nam-ı diğer "Mescid Kostantiniyye" İstanbul Galata'dadır. Emevi Kumandanı Mesleme bin Abdülmelik tarafından İstanbul'un muhasarası günlerinde yaptırılmıştır.

Emevi Halifesi Süleyman bin Abdülmelik, Hicri 98 senesinde kardeşi "Mesleme bin Abdülmelik"i 120.000 kişilik kuvvetli bir ordu ile İstanbul üzerine göndermişti. Battal Gazi ismiyle bilinen meşhur kahraman (Ebu'l Hüseyin Abdullah el Battal el Malatyavî (Antakî) bu ordunun öncü kumandanı idi. Mesleme, bu ordu ile "Anadolu" kıtasını yarıp geçerek önüne gelen beldeleri fethetti. Akdeniz Boğazına indi. Oradan gemilerle Gelibolu'ya geçip sahil boyundan yürüyerek İstanbul kapılarına dayandı.

Tamamı 1800 gemiden oluşan "Berrüşşam", "Mısır Donanmaları"yla birleşip geldi. İstanbul'u hem karadan hem denizden muhasara etti. Lakin Bizanslılar donanmayı yaktılar. O sene kış da şiddetli ve sürekli oldu. Hastalık Arap askerlerini kırdı. O sırada

Emevi Halifesi Süleyman bin Abdülmelik de vefat etti. Yerine geçen Ömer bin Abdulaziz zahire yüklü 762 gemi ile imdada yetiştiyse de Bizanslılar bunları da yaktılar.* Mesleme hayret ve ızdırap içinde kaldı. Ne yapacağını düşünürken “Ömer bin Abdulaziz’den “Bütün maiyetinle birlikte dön, orada kimseyi bırakma” emri geldi. Muhasara 13 ay sürmüştü. Bizans İmparatoru da muhasaranın uzamasından ızdıraba düşüp akıbetin nasıl olacağını bilemediği gibi başlangıçta haraç vermeye razı olmuş bulunduğundan iki taraf sulha temayül gösterdi. “Mesleme” sulh akdederek ordusuyla birlikte geldiği yoldan Fırat’ın doğusuna avdet eyledi.

Mesleme bin Abdülmelik muhasara müddetinde İstanbul’un Galata cihetinde bir cami bina etmişti ki “Arap Camii” demekle maruf ve meşhurdur. Bir rivayette, Mesleme bunu “Aya Arobindos آيا آروبندوس” namında bir kiliseden camiye tahvil eylemiştir. Bizans İmparatoru Leon ile yapılan anlaşma metninde Emevi Komutanı Mesleme’nin inşa ettiği bu camiye dokunulmaması en mühim şart idi. Mesleme, İmparatora şu mektubu yazmıştı:

Bismillahirrahmanirrahim,

Emir Mesleme bin Abdülmelik’ten Rum Kralı Leon’a:

Ben ülkenden ayrılmaya karar verdim. Sana bu muazzam mescidimi bir emanet olarak bırakıyorum. Sakın bir taşını ya da bir çöpünü yerinden oynatmaya kalkışma. Diğer binalar hakkında bildiğini yap. Eğer aksini yaparsan Allah adına yemin ederim ki tekrar döner ve Allah canını alana kadar ordularıyla üzerine yürürüm. Ben Rum topraklarından çıkana kadar eserlerimi değiştirme. Eğer bunu yapıp aramızdaki anlaşmayı bozarsan sana eman yoktur. O zaman bir daha yemin olsun ki benden başına geleceklere razı ol. Ben ise Allah’tan senin gayretlerini başarısız kılmasını dilerim. Ya yerine getir ya da bırak.

İmparator Leonise cevabi taahhütnamesini şöyle bildirmiştir:

“Zelil kulunuz Alyon’dan (Leon’dan) Emir Mesleme İbn-i Abdülmelik’e:

Mektubunuzu anladım, duydum ve itaat ettim. Siz, Rum diyarından çıkana kadar adadan çıkmıyorum. Mescide gelince, Haç ve Rabbimiz Hz. İsa adına yemin ederim ki, ben bu saltanatta olduğum sürece Mescidin hiçbir taşına veya çöpüne dokunulmayacaktır. Hatta ben yaşadığım sürece Rumların bu mescide girmesini yasakladım. Sana 1000 asil at, 1000 Ükiye altın** ve 1000 kıyafet hediye olarak gönderiyorum, Ey Emir lütfen kabul buyurunuz. Mesleme, mektup ve hediyeler geldiğinde kabul etti ve sonra Müslümanlara dağıttı. Kendisine bir dinar veya dirhem bırakmadı. Sonra Battal Gazi’ye Müslümanları gemilere bindirerek adadan ayrılmasını emretti. Battal Gazi emri yerine getirdi. Mesleme, herkes ayrılana kadar 100 atlı ile şehirde kaldı. Sonra kendisi de İstanbul’dan ayrılırken İmparatora, ayrılmakta olduğunu, herhangi bir ihtiyacının olup olmadığını sordu. Bizans İmparatoru Alyon (Leon) ortaya çıktı ve selam verdi. Mesleme elini sıkmadı, (bunun üzerine) Alyon ayağını öptü ve dedi:

Ey Muzaffer Ulu Emir, izin ver de sana refakat edeyim. Mesleme kabul etmedi. Şehre geri dönmesi emrini verdi ve döndü. Mesleme, bütün Rumlar içeri girene kadar şehir kapısında durdu. Hepsini girdikten sonra kendisi de şehri terk etti. Şehirde Müslüman kalmadı. Hiçbir eşya ya da mal bırakılmadı. Hepsini yanında götürdü. Mesleme İstanbul

boğazını geçtikten sonra Müslümanlar tekbir sesleri ile karşıladılar. Yedi gün kıyıda beklediler. Leon (Alyon) şehirde yaşamaya başladı ve Mesleme ayrıldıktan sonra (cami hariç) şehrin her yanını yıktı.”

Leon zamanında camiye ilişilmemiştir. Fakat onun vefatından sonra (Arap Camii) kiliseye çevrildi.

Sonra bir ulak geldi ve Süleyman İbn-i Abdülmelik'in vefat ettiğini Ömer bin Abdulaziz'in Halife olduğunu ve onu kabul etmesini söyledi. Halife, Rum topraklarından seni azletti ve sana geri dönmen için emir verdi. Bu emri kabul et ve yerine getir ki Allah yolunu açık etsin” dedi.

Büyük Selçuklu Devletinin kurucusu Birinci Tuğrul Bey Hicri 440 senesinde (M. 1048) kardeşi ve Meşhur Serasker İbrahim Yinal Beyin himmetiyle Trabzon havalisinde (Bizans) Şark İmparatorununun 50.000 (veya 35.000) kişilik ordusunu mağlup ve erkân ve komutanlarını esir aldı. Sonra bir cemile olarak imparatorun fidye ile serbest bırakılmasını teklif ettiği, komutanları ve bilhassa “Karlat”ı Diyarbakır Hükümdarı Nasruddevle'nin tavassutu ile fidyesiz serbest bıraktı. Buna Kayser minnettar oldu. İstanbul'daki Arap Camiini tamir etti. (bazı kaynaklarda medresenin de olduğu yazılıdır) ve bir minare inşa ettirip beş vakitte ezan ve Tuğrul Bey namına hutbe okunmasına müsaade etti. Ticaret için İstanbul'da bulunan Ehl-i İslâm bu camide namaz kılarlardı. Hutbe, Abbasi Halifesi “El Kaimu bi Emrillah” namına okunurdu.

İbn'ül Esîr (M.1160-1233) “El Kâmil fî'l Tarih” isimli kitabında (Cild: 9, Sayfa: 231) Bizans İmparatoru, Mervan'ın oğluna mektup göndererek adı geçen Abhaz Kralı'nın fidye karşılığı kurtarılmasını istedi. (Diyarbakır Valisi) Nasruddevle Şeyhulislâm Ebu Abdullah bin Mervan'ı Sultan Tuğrul Bey nezdine gönderdi ve Tuğrul Bey fidyesiz olarak (Abhaz Kralını) serbest bıraktı. Bizans İmparatoru bu (jeste) büyük değer verdi ve (Tuğrul Beye) hediyeler gönderdi. Kostantiniyye'deki Mescidi (Arap Camiini) tamir ettirdi orada namaz kılındı ve Tuğrul bey namına hutbe okundu.

Yine İbn'ül Esir tarihinden: Rum Meliki, Mesleme İbn-i Abdülmelik'in İstanbul (Galata)'da bina ettiği Mescide bir minare ve kavisli bir mihrap ve neşşabe (Selçuklu sembolü olan ok-yay) yaptırdı, kandiller astırdı.” (Cild: 10, Sayfa: 11)

(Tuğrul Bey'in Arap Camiine koydurduğu Selçuklu arması)

İbn'ül Esir'in burada kullandığı “El Camiu'llezî benâhu Mesleme” ibaresi şayan-ı dikkattir. Bu beyan, caminin Mesleme bin Abdülmelik tarafından bina edildiğini gösteriyor. Ebü'l Fida (İsmail İbn el Melik'l Müeyyed İmadeddin 1273-1331 tarihinde: “Kostantiniyye Kayseri, Selçuklu Sultanı Tuğrul Beye büyük hediyeler göndererek anlaşma yapmak istedi. Tuğrul Bey kabul etti ve Mesleme'nin Kostantiniyye'yi muhasara ettiği vakit Galata'da

bina ettiği Arap Camiini tamir ile orada Sultan Tuğrul Bey namına hutbe okutturdu.” diyor.

İbn-i Hallikan bu vakayı başka tarzda rivayet ediyor. İbaresini aynen şöyledir:

“Tuğrul Beyin güzel hasletlerinden biri de Şerif ‘Nasıruddin bin İsmail’i Rum Melikesine gönderip Kontantiniyye Camiinde Cuma günleri beş vakit namazı cemaatle eda etmeye müsaade edilmesini teklif etmesidir. Rum Melikesi kâfir bir kadındı, buna izin verdi. Hutbe Abbasi Halifesi “El Kaimu bi Emrillah” namına okundu. Mısır Hükümdarı “El Mustansır Billah”ın Şii elçisi o esnada hazır idi. Buna itiraz etti. Mısırlılar ile Rumların arasının açılmasına en büyük sebebi bu olmuştur.”

Arap Camii bir iki defa açtırılıp kapatıldı. Bizans İmparatorları Müslümanların şevket ve yükselişlerini ve Rum memleketlerine fütühatını gördükçe sulh ve barış siyasetini takip edip camiyi açarlar, aksine bir durum olunca kapatırlardı. Arap Camiinin açılması 585 hicri tarihinde (M. 1189) Sultan Selahaddin Eyyubi’nin ihtişamlı döneminde de vuku bulmuştur.

Osmanlı Devleti Dönemi:

Osmanlı Devlet-i Âliye’sinden Sultan Birinci Bayezit’in meşhur Büyük Niğbolu muzafferiyeti üzerine, İstanbul’u kuşatmasından çok korkan Bizans İmparatoru Konstantin Dragasis Paleologos (Palelog) İstanbul’da Ehl-i İslâm için bir mahalle tahsis ve bir mahkeme bina etti. Beyazit’in yıllık 10.000 duka altın vermesi hakkındaki teklifini itiraz etmeden kabul etti ve kilise ittihaz edilmiş olan Arap Camiini Mescid olmak üzere Ehl-i İslâm’a terk etti.

Keza, Âl-i Osman’dan Sultan Birinci Mahmud’un annesi Saliha Sultan bu camii H.1147 (M. 1735) tarihinde Arap Camiini genişletti:

Bu Ahsen Camii tevsî kıldı Valide Sultan = 1147 tarihi bu genişletme hakkında söylenmiştir.

Arap Camii H. 1222 senesi Cemadiyelûlasının Sekizinci günü (M. 14 Temmuz 1807) zuhur eden yangında yanmış olarak son zamanlarda harem tarafından yenilendi. Camiin gerek 1147 tarihindeki genişletilmesinde gerek 1222 (M. 1807) senesindeki yangın ile sonraki yenilenmesinde aslî hüviyetinin değişmiş olması tabiidir. Bugünkü şekli dikdörtgendir. Adi taştan yapılmıştır. Üzeri beşik örtüsü (kavisli) bir tavan ile örtülüdür. Duvarları iyonik tarz mimarisinde yapılmış sütunlarla süslüdür. Sütunların arasından pencereler açılmıştır. Minaresi havlu kapısının doğusundadır. Üzeri ehramî bir çatı ile kapalı dörtgen prizma şeklindedir. Havluda yedigen köşeli bir köşkün altında geniş havuzlar bir şadırvan vardır ki şayan-ı temaşadır. Caminin iç tezyinatı pek sadedir. Direkleri ahşaptır. 1275 tarihinde (M. 1859) tarihinde İkinci Sultan Mahmud’un kızı Âdile Sultan, camiin havlusuna bir sarnıç yaptırmış ve şadırvanı tamir ettirmiştir.

Tarihi şöyledir: Sahrancı metîn kıldı bina Âdile Sultan “Sene: 1275

(*) Bazı Arap kaynakları, donanma içerisindeki Mısırlı Hıristiyanların Bizans saflarına geçmeleri neticesinde bu gemilerin yakıldığını kaydediyor. Olay akıcı bir roman havasında uzunca anlatılmaktadır. Muhyiddin Arabi, İstanbul'un Avrupa yakasını ada olarak zikretmektedir.

(**) 1 Ükiye Altın = 200 gram veya 31,10 grama, 1 Kıyye 1283 grama tekabül etmektedir.

Kaynaklar:

- "Arap Camii ve Sait Paul Kilisesi, Benedetto Palazzo
- Muhtiddin İbn-i Arabî, Muhazaratu'l Ebrar ve Musameratu'l Ahyar
- Celal Esat Arseven, Sanat Ansiklopedisi
- İbn-i Battuta, Seyahatname
- İbn'ül Esîr (M.1160-1233), "El Kâmil fî'l Tarih"
- Ebü'l Fida, İsmail İbn el Melik'l Müeyyed İmadeddin, El Muhtasar fî Tarih'il Beşer veya Takvimu'l Büldan
- Ebü'l Abbâs Şemsüddîn Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm b. Ebî Bekr b. Hallikân el-Bermekî el-İrbilî (Ö. 681/1282), Vefeyatü'l Âyan.
- Benedetto Palazzo, Arap Camii ve Saint Paul Kilisesi
- Ebu Hasan Ali El Herevi (M.1006-1088), "Kitâbü'l İşârât ilâ ma'rifeti'z-ziyârât"
- Semavi Eyice, İslâm Ansiklopedisi (Arap Camii Maddesi)
- Tarih-i Evkaf-ı Ümem, M. Vamık Şükri
- Henry Prost'un İstanbul Nazım planlamasına dair makaleler.

Arap Camii ile ilgili bazı mülâhazalar:

- *Arapça tarihi kitaplarında Arap Camii'nin adı "Mescid Kostantiniyye" olarak geçmektedir.*

- **Bizantolog Prof. Dr. Semavi Eyice ise İstanbul'da Bizanslılar döneminde camiinin aslında Sarayburnu'nda olduğunu, "Arap Camii" diye bir caminin Emeviler tarafından Galata'da yapılmadığını iddia etmektedir. Bu iddia da yukarıdaki bilgilere uymamaktadır. (İslâm Ansiklopedisindeki "Arap Camii" maddesini de yazan Semavi Eyice'nin, kaynakça kısmında hiçbir Arapça kitap ismini zikretmemiş olması bu maddenin eksik yazıldığını ve efradını cami olmadığını göstermektedir)**
- **Arap Caminin inşa tarihi üzerinden 1302 yıl geçmiştir. Bu yüzden önemli bir camidir. Neden kamufle edildiği ise anlaşılmamaktadır. Arap Camii, Müslümanların İstanbul'daki ilk camiidir. Caminin yapılışına en yakın yazılı tarihi kaynak Ebu Hasan Ali El Herevi (M. 1006-1088) tarafından 1000 sene önce kaleme alınmış olan "Kitâbü'l İşârât ilâ ma'rifeti'z-ziyârât" (İslâm dünyasındaki önemli ziyaret yerleri kitabı), keza 820-830 yıl önce İzzeddin İbnü'l Esîr tarafından yazılan El Kamil Fi'l Tarih'te de Arap Camiinin İstanbul'daki en eski cami olduğu kayıtlıdır.**
- **"Arap Camii kiliseden muhavveldir" iddiası caminin tesisi ile ilgili yukarıda anlatılan 800-900 küsur senelik yazılı bilgilerle ve İmparator Leon'un ifadeleriyle çelişmektedir. Caminin, İmparator Leon'un vefatından sonra kiliseye, İstanbul'un fethinden sonra ise kiliseden tekrar camiye tahvil edildiği bilinmektedir. Bu arada Arap**
- **İstanbul'da ikamet eden vatandaşlarımıza, Arap Camiinin nerede olduğunu sorsanız çoğunluk yerini bilmez. Bunun sebebi 1302 yıllık cami çevresinin bina ve yapılarla kamufle edilmiş olmasıdır. Şöyle ki: CHP ve Demokrat Partinin iktidarları döneminde Henry Prost isimli Fransız bir Mimar İstanbul'a davet edilir ve şehri Avrupai bir şehir haline getirme talimatı verilir. Prost, şehrin yeniden nazım planını yaparken (dokunulmaması gereken antik kente hafif dokunuşlarla(!) Bizans dönemi eserlerini görünür kılmış ve 56 cami ve yüzlerce vakıf eserini ise açılacak yeni yollara denk getirerek yok etmişti. Bu zat Arap Camiini farklı mimarisi sebebiyle yüksek binalarla kamufle ederek adeta görünmez kılmıştır.**
- **Arap Camii her ne kadar 736 sene Bizans hâkimiyetinde kalmış ise de İstanbul'un İslâmî geçmişinin tarihi derinliklerini göstermesi açısından kamufle edilmemesi gereken bir ziyaretgahtır. Bizans İmparatorları Müslümanların şevket ve yükselişlerini ve Rum memleketlerine fütühatını gördükçe sulh ve barış siyasetini takip edip camiye açarlar, aksine bir durum olunca kapatırlardı. Arap Camiinin açılması 585 hicri tarihinde (M. 1189) Sultan Selahaddin Eyyubi'nin ihtişamlı döneminde de vuku bulmuştur.**
- **İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, caminin önemini anlatan tanıtım broşürleri bastırarak, bu kadim caminin de Ayasofya Camii gibi birinci derecede ziyaret edilmesi gereken mekânlar arasında gösterilmeli ve şehrin mücavir yerlerine de Arap Camiinin nerede olduğunu gösteren işaret levhaları konulmalıdır.**
- **Son zamanlarda, Arap Camiinin aslında kilise olarak yapıldığına ve müze veya kilise olması gerektiğine dair nabız yoklamaya yönelik (!) yayınlar yapılmaktadır. Arap Camiinin ön tarafında bulunan ve tarihi özellikleri bulunmayan yüksek yapıların üst katlarının belediye tarafından yıkılarak Galata Köprüsü ve Karaköy Limanı cephesinin açılması**

durumunda, önemli destinasyon noktalarından biri haline gelecek ve belli mihraklar tarafından ileri sürülen bu iddialar kendiliğinden kesilecektir.

“Şöyleki, ilk restorayona alındığında, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti’nden bir grup ve bu gruba destek veren başka bir heyet biraz da Avrupa’ya şirin görünmek için buranın müze yapılması için, ahşap kısmı cami olarak bırakmak, küçük taş binayı da müze yapmak istediler. Devrin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan bu uygulamaya sert çıktı ve “Arap Camii cami olarak kalacak” dedi. Ondan sonra bu projeden (yani müze yapılmaktan) vazgeçildi”. (Kaynak: <https://www.milligazete.com.tr/haber/1094545/arap-camiinden-son-haberler>)

- Rahip Palazzo kitabında, elinde mevcut Saint Pierre arşiv kaynaklarının 17’inci asırdan gerilere gitmediğini zikreder (sayfa 16). Oysa bizim elimizde Arap Camii hakkında 600 yıl önce kaleme alınmış kaynaklar var. Palazzo bu bilgileri adeta geçiştirmiştir.**
- Bazı kaynaklarda caminin Aya Araobindos isimli bir kiliseden çevrildiği yazılmakta ise de bu iddia İmparatoru Leon’un mektubundaki “Mesleme’nin bina ettiği cami” ifadesiyle çelişmektedir. Benedetto Palazzo da İstanbul muhasarasından önce böylesi bir kilisenin olmadığını ve (Arap Camii’nin aslında) 1240 tarihinde Dominikenler tarafından kilise olarak bina edildiğini savunmaktadır. Oysa yukarıda bahse konu olayların tamamı 1240’tan önce yazılmış eserlerden alınmıştır. Burada Benedetto Palazzo da İslâm kaynaklarından ya habersizdir (ki bu mümkün değildir) ya da bu kaynakları görmezden gelmiştir.**
- Öte yandan, İslâm’ın birinci asrında ve takip eden asırlarda Müslüman Araplara ait bir cami mimarisi yoktu. O zamanlar fethettikleri yerlerdeki camileri Rum ustalarına yaptırıyorlardı. Emevi camilerinde Rum mimari özelliklerinin bulunması bu sebeptendir. Aşağıda görüntülerini sunduğumuz bütün camiler bu dönemin karakteristik özelliklerini taşımaktadır.**
- Arap Camii’nin kiblesi düzgündür. Bu mimari de Camiinin Mesleme b. Abdülmelik tarafından inşa edildiğine delalet etmektedir. Celal Esat Arseven de Sanat Ansiklopedisinde Arap Camii kiblesinin düzgün olmasından dolayı bu yapının cami olarak yapıldığını yazıyor.**
- İbn-i Battuta (1304-1377), 14 Haziran 1334 tarihinde özel bir mihmandar grubu tarafından İstanbul’da gezdirilmiş, seyahatnamesinde, 36 gün İstanbul’da kaldığını ve her tarafta kiliselerin mevcut olduğunu anlatmasına rağmen herhangi bir camiden bahsetmemiş olması o günlerde yani 1334 tarihlerinde Arap Camii’nin kilise olarak kullanıldığına delalet etmektedir. İbn-i Battuta Galata’yı şöyle anlatıyor: “Şehrin öteki yakası “Galata ” adını taşıyor. Suyun batı yakasıdır burası. Frenk (Avrupalı) tüccarlar buraya yerleşmiştir. Galata’da nüfus, Cenova, Venedik, Roma ve Fransızlardan oluşuyor. Bu tarafta çarşılar gayet renkli ve zengin olmasına rağmen çok pis. Galatalıların kiliselerinde de hayır yok, revaksız ve sessiz” (İbn-i Battuta Seyahatnamesi, YKY, 2016, Sayfa: 332, 335, 336)**

- *Prof. Semavi Eyice'nin Sarayburnunda yapıldığını iddia ettiği camiden Battuta'nın 1334'de yazdığı seyahatnamesinde de bahis yoktur. Palazzo'nun kitabında bahsettiği 3 cami ise muhtemelen Yıldırım Bayezit zamanına yakın dönem ile ilgilidir.*
- *Caminin duvarlarına işlenmiş olan freskler, Arap Caminin bir zamanlar kilise olarak kullanıldığını göstermektedir ki doğrudur. Ancak bu freskler binanın yapılış tarihine dair bir bilgi sunmamaktadır. Fresklerin Mesleme b. Abdulmelik döneminden önce mi yoksa bilahare kilise olarak kullanılan döneme mi ait olduğu tam olarak anlaşılamamaktadır.*
- *Yazıda dikkati çeken önemli bir husus ise İmparator Leon'un hayatta olduğu müddetçe Arap Camiine hiç bir Rum'un girmeyeceği taahhüt etmiş olmasıdır. Bu ifade, öncü kuvvet komutanının Battal Gazi olduğu Emevi Müslümanlarının o zamanlar çok güçlü olduklarını göstermektedir.*
- *Palazzo, kitabında, Divan-ı Hümayun Birinci Kâatibi Hacı Emin Efendi'nin Arap Camii ile ilgili yazdığı ve duvara asılmış olan 36 beyitlik manzumeyi de eleştirmiştir. Oysa bu şiirde yukarıdaki doğru bilgilerle çelişen herhangi bir ifade bulunmamaktadır. Bu şiir sadece Mesleme'nin kuşatmasından bahsetmiyor. Caminin bin yıldır şahit olduğu olaylardan da bahsediyor.*
- *Palazzo ayrıca, şiirde muhasaranın hicretin 66'ıncı senesinde olduğunu yazıyor. Oysa şiirde: "Ki doksan altı sene geçmiş idi hicretten" mısraı ile aşağı yukarı Mesleme günlerini anlatıyor. Yukarıdaki bilgilerde H. 98 yazmaktadır.*
- *Palazzo, Hammer'in şüpheli bir beyanına dayanarak yukarıda geçen ve örneklerini sunduğumuz Leon ile Mesleme arasında yapılmış meşhur anlaşmayı Yıldırım Beyazıt ile Jean Paleolog arasında yapılmış gibi anlatmaktadır. Yıldırım Bayezit de İstanbul'u alabilecek imkâna sahip idi ancak nedense fethetmedi ve takip ettiği strateji gereği Bizanslılardan yılda 10.000 altın almayı tercih etti.*
- *Şiirde yedi yıl boyunca bu camide ibadet edildiği bildirilmektedir. Bu ifadenin muhasaranın 7 yıl sürdüğü anlamını çıkarmak doğru değildir. (Belki farklı tarihlerde cami olarak açıldığına delalet etmektedir.)*

Sözlerimizi Divan-ı Hümayun Birinci Katibi Hacı Emin Efendi'nin Arap Camii hakkında kaleme aldığı ve camiye de astığı 36 beyitlik şiiriyle tamamlayalım:

"Bu mabedin sana ahvalin eyleyimi'lam
Ki kadrin anla bu Beyt-il atîk'a kıl ikram

Nice nice seneler zulmet içre çekti bela
Ki sonra ona kerem kıldı Hazret-i Mevla

Ona göre edesin şanına ta'zîm
Ki dergehinde Hüda sana da ide tekrîm

Tazarruyla salat ve selama kâim ol
Cenab-ı Hazreti Bâriye maksadinsa yol

Kabul edip umarız cürmümüzü ide mağfûr.
Bu hâne yüz süreni dergehinde etmez dûr.

Ki doksan altı sene geçmiş idi hicretten
Henüz bu dine reha kılmış idi fetretten

Çün oldu Velid bin Abdülmelik Halife-i dîn
Yezidin eylediği fitneler bulup teskin

Murad edip feth-i Kostantiniyye'ye o sefer,
Ki kıldı Mesleme-i namdar-ı Serasker.

Ki bir gün eyledi İlama Mesleme hutbe,
Diyar-ı Rûm'a azimetle oluruz ratbe.

Bu feyz-i rahmet-i Rahmanı halka arz edeyiz,
Kabul etmeyen adamla cengi farz ideyiz.

Bu vaz'ı gûş eden Urabadan (Araplardan) elli bin adem, (Yazımızda 150 bin asker yazıyor)

Taahhüt eylediler tabiin ile ol dem

Sahabeden nice kimse de kıldı bile sefer,
Cenab-ı Hakk'a tevekküle oldular rehber.

Kona göçe giderek dîne davet eyleyerek
Ki halka "Eşhedü en la ilahe" söyleyerek.

Diyar-ı Rûm'a gelip ol bu şehri fethetti,
İçinde bulunduğu emvali ceşşe (ordu) bahşetti.

Bu beyti mal-ı ganimetle eyleyüp mamur,
Ki namı oldu "Arap Camii" ile meşhur.

Tekfur-ı Rûm gelip dergehine yüz sürdü,
Haracı vermeğe deruhte eyleyüp durdu.

Ricasın etti kabul, ona verdi peymanı,
Aman aman diyene budur emr-i Yezdanî.

Yedi sene bu şehirde ikamet eylediler.
Bu Bargâh-ı Hüda'ya ibadet eylediler.

O demde oldu Dımışk içre fitneler peyda,
Kim etti âlemi lerzan ve dilleri řeyda.

Kim oldu Ömer İbn-i Abdülazîz Halife-i şam,
Kemal-i adlile İslâm'a verdi istihkâm.

Ki kıldı Mesleme'yi kendi yanına davet,
Bin atlı ile süvari olup eyledi avdet.

Küsur-ı askere de düştü hastalık vafir,
Eman-ı ahdi bozup fücre buldu ol kafir. (Leon'dan sonraki dönemde caminin kiliseye tahvilini anlatıyor)

Huzur vermeyip ol ceysi kıldı azurde,
Bu gamla her biri uğrayıp derde.

Tasavvur eylediler sulh-ber ol karar olmaz,
Ki baş seraskere hiç kimse payidar olmaz.

Ne çare anladılar zaaf geldi İslâm'a,
Bakiyye asker ile doğru gittiler şam'a.

Tekfur anı işitip, geldi şehri seyretti, (Caminin kiliseye tebdil edilmesi zamanını anlatıyor)
Nizam-ı minber-ü mihrabı bozdu deyretti. (Kilise yaptı)

Ki bunda çok seneler küfür eyleyip icra,
Bilirse kendi bilir hikmetin ânın Mevla.

Ki sonra pak-nesep Fahr-i Âl-i Osman'dan.
Vücuda geldi Cihangir feyz-i Rahman'dan

Ki yani Hazreti Sultan-ı Muhammed-i Sâni
Cihanı eyledi âbad, şevket-ü şanı.

Müyesser oldu bu Kostantiniyyeyi feth ana.
"Ebül Feth" demek ol padişaha oldu seza,

Sekizyüz elli yedide bu şehri fethetti. (M.1453)
Cihanda sikke-i mermerde hakk edip gitti.

Nice cevamiü mescitler eyleyip bünyad,
Dualar eyleyelim haşre dek ola âbad.

Hüda kıla ol Şeh'in ruh-ı pakine rahmet
Ki dergehinde dahibula izzet-i rif'at

Cenab-ı Hak dilerim âlin eyleyip teksir
Ola kıyamete dek devlet ile alemgir.

Recam odur ki, nakle nazar eyleyen ihvan,
Makale nâzımına fâtiha kıla ihsan.

Minareleri Çan Kulesi olmayan ve Emevi dönemi mimari özellikleri taşıyan bazı camiler.

Şam Emevi Camii (Emevi Halifesi Abdülmelik Tunus Sidi Ukba Camii (temeli Ukbe bin dönemi mimarisi).(Cami yerinin Pazar Tapınak ve Nafi tarafından atılmıştır).
Kilise gibi bir geçmişi vardır)

Hatay Habib-i Neccar Camii (Yasin Suresinde zikrediliyor) Diyarbakır Ulu Camii
Hz. Ömer dönemi

Zeytuna Camii Tunus (Emevi dönemi)

Halep Ulu Camii
(Emevi-Zekerîye Camii)

Kurtuba Camii
(Endülüs Emevileri dönemi)

İstanbul Arap Camii (Emevi dönemi)

Kaynak: www.dunyabulteni.net

[status draft]
[nogallery]

[geotag on]

[publicize off|twitter|facebook]

[category araştırma]

[tags TARİHİ ESERLER DOSYASI, Osman Şahin, İstanbul, kadim, Arap Camii,
entrika]